

Рајна Кошка

Катерина Колозова (ур.)
**Хрестоматијата на класични текстови од
 областа на родовата теорија,**
 Евро Балкан Пресс, Скопје, 2003.

**Кон еден обид да се заокружи
 „незаобиколниот волумен“**

Приказот на *Хрестоматијата на класични текстови од областа на родовата теорија* (Скопје: Евро Балкан Пресс, 2003) би можеле да го започнеме со навидум апсурдниот податок дека, според некои француски феминистички теоретичарки, веќе не би требало да се употребува терминот *феминизам* затоа што претставува само уште еден –изам. Хетерогеноста и комплексноста на современата феминистичка мисла е несомнена – таа критички ги пре-прочитува Вирџинија Вулф и нејзиниот концепт за андрогиниот ум, Вилијам Шекспир и неговиот протофеминизам или мизогинија, „Другиот“ на Симон де Бовоар. Но, феминистичката теорија е хетерогена и комплексна и во една друга смисла: денес зборуваме за феминистичка антропологија, психологија и социологија, марксистички феминизам, аболициски феминизам, Чикано феминизам или *gay* теорија. Освен тоа, несомнено е и дека современите критички теории воопшто функционираат во содејство: карактеристичен пример би била „интертекстуалноста“ на феминистичката критичка теорија, културниот материјализам и пост-колонијалната критика.

Rajna Koshka

Катерина Колозова (ур.)
**Хрестоматијата на класични текстови од
 областа на родовата теорија,**
 Евро Балкан Пресс, Скопје, 2003.

**Rreth një përpjekjeje të rumbullakësohet
 “vëllimi i paanashkalueshëm”**

Recenzionin e *Krestomatisë së teksteve klasike nga lëmi i teorisë gjinore* (Skopje, Evro Ballkan Press, 2003) do të mund ta fillonim me një të dhënë, në dukje absurde se, sipas disa teoricieneve feministe franceze tashmë nuk do të duhej të përdoret termi *feminizëm* sepse paraqet vetëm edhe një – *izëm*. Heterogjeniteti dhe kompleksiteti i mendimit bashkëkohor feminist është i padyshimtë – ai në mënyrë kritike e lexon dhe rilexon Virxhinia Vulf-in dhe konceptin e saj për mendjen androgjene, Uiliam Shekspir-in dhe protofeminizmin ose mizogjeninë e tij, “Tjetrin” e Simon de Bovuar-it. Por, teoria feministe është heterogjene dhe komplekse edhe në një kuptim tjetër: sot flasim për antropologji, psikologji dhe sociologji feministe, feminizëm marksist, feminizëm abolicist, feminizëm Çikano ose *gay* teori. Përveç kësaj nuk ka dyshim edhe se teoritë kritike bashkëkohore në përgjithësi funksionojnë në bashkëveprim: shembull karakteristik do të ishte “intertekstualiteti” i teorisë kritike feministe, materializmi kulturor dhe kritika post-koloniale.

Xrestomatia ја отсликува токму оваа хетерогеност и комплексност, претставувајќи избор на веќе „канонски“ текстови од областа на родовите студии; секој од нив одделно (придружен со воведен коментар) е едновремено и поттик за интелектуалната љубопитност на читателот за понатамошно проучување. Изборот започнува со претставување на Џудит Батлер, американската теоретичарка која се занимава со прашањето на родовиот идентитет, хетеросексуалноста како конструирана политичка фикција и есенцијализмот, односно убедувањето дека постои есенцијално машка и есенцијално женска природа. Таа е претставена со извадоци од двете нејзини најпознати студии, *Проблеми со родош* и *Тела кои значај*. Во вторава студија, таа си поигрува во насловот со значењето на зборот *matter* (*Bodies That Matter*) во смисла на *материја* и значи, има значење. Дона Харавеј, философ и биолог, втемелувач на кибер-феминизмот и позната по своите истражувања на биополитиката во својот есеј „ECCE HOMO: ‘Зар не сум и јас жена?’“ од студијата *Feminists Theorize the Political* (*Феминистичките теоретизираања за политичкото*) овојпат зборува за една малку поинаква тема. Меѓу другото, таа го чита ликот на Соџорнер Трут, црната американска феминистка од 19-ти век, поранешна робинка и борец за аболитија и правата на жените, како „фигура на измамник, со променлив лик, којшто ги растревожува нашите поими – сите: класични, библиски, научни, модернистички, постмодернистички и феминистички – на „човечкото“, посетувајќи не на тоа зошто не го сакаме овој проблематичен универзален поим.“ (стр. 91). Инаку, своето име таа го сменила во Соџорнер поради потребата да ја „посети“ гласачката кутија додека сè уште е жива (*sojourn*=привремено престојува, *hoceиyува*, *sojourner*=hoceиyишел). Јулија Кристева, психоаналитичарка, семиотичарка и философ, која главно се занимава со прашањето на половите

Krestomatia e pasqyron pikërisht këtë heterogjenitet dhe kompleksitet duke prezantuar një zgjedhje tekstesh tashmë „kanonike“ nga lëmi i studimeve gjinore; secili prej tyre veç e veç (i shoqëruar me koment hyrës) njëherësh është edhe nxitje për kureshtjen intelektuale të lexuesit për hulumtimin e mëtejme. Zgjedhja fillon me prezantimin e Xhudit Batler-it, teoriciene amerikane e cila merret me çështjen e identitetit gjinor, heteroseksualitetin si fiksion i konstruktuar politik dhe esencjalizmin, përkatësisht bindjen se ekziston natyrë *esencjalisht* mashkullore dhe natyrë *esencjalisht* femrore. Ajo është prezantuar me fragmente nga studimet e saj më të njohura *Probleme me gjininë* dhe *Trupa që kanë domethënie*. Në studimin e dytë ajo bën lojë në titull me domethënien e fjalës *matter* (*Bodies That Matter*) në kuptimin e *materies* dhe *domethënë, ka domethënie*. Dona Haravej, filozofe e biologe, themeluese e kiber-feminizmit dhe e njohur me hulumtimet e saj të biopolitikës në esenë e saj “ECCE HOMO: ‘A nuk jam edhe unë femër?’” nga studimi *Feminists Theorize the Political* (*Feministët teoretizojnë për politiken*) kësaj radhe flet për një temë pak më tjetër. Mes tjerash ajo e lexon personazhin e Soxhorner Trut-it, femenistes së zezë amerikane të shekullit 19, sklave e mëparshme dhe luftëtare për abolicion dhe të drejtat e grave, si “figurë të mashtruesit me pamje të ndryshueshme e cila i alarmon kuptimet tona – të gjitha: klasike, biblike, shkencore, moderniste, postmoderniste dhe feministe – të “njerëzores”, duke na përkujtuar për atë se pse nuk e duam këtë koncept problematik universal.” (fq. 91) Përndryshe, emrin e saj ajo e ka ndërruar në Soxhorner për shkak të nevojës “ta vizitojë” kutinë e votimit derisa ishte ende gjallë (*sojourn*=përkohësisht qëndron, *banon*, *viziton*, *sojourner*=vizitor). Julija Kristeva, psikoanaliste, semioticiste dhe filozofe e cila kryesisht merret me çështjen e dallimeve gjinore dhe mënyrave se si ato ndikojnë te individi dhe kultura është prezantuar me tekstin nga njëra prej ligjëratave të saj të titulluar “Për parëndomësinë e falusit ose femërores midis iluzionit dhe

разлики и начините на кои тие влијаат врз поединецот и културата е претставена со текстот на едно од нејзините предавања насловено „За необичноста на фалусот или женското меѓу илузијата и дезилузијата“. Како што вели самата, нејзината намера е да зборува за женската бисексуалност. Лис Иригаре, „отпадничка“ од психоаналитичката школа на Жак Лакан, е претставена со извадокот од нејзиното капитално дело *Спекулум на другата жена*. Инаку, како што наведува во фуснотата авторката на преводот и воведниот коментар, можно е оригиналниот наслов да се преведе на повеќе начини (*Спекулум, за другата жена* или *Спекулум, за другата жена*) што само по себе ја потврдува и тезата на Иригаре искажана во селектираниот текст, за жената како волумен кој не може да се исцрта/заокружи. Кон ова би ја додале и двозначноста на зборот *спекулум* во негово значење на ‘гинеколошки инструмент’ и ‘огледало на оптички инструменти’. Двојноста/двосмисленоста на неколкуте досега посочени наслови на феминистичките мислителки е уште една рефлексија на противењето на феминистичката критичка мисла на фалогоцентричноста и фиксните значења. Сандра Хардинг, философ, го истражува влијанието на науката врз општествената и политичката мисла, а во *Христоматијата* се јавува со воведот и заклучокот од студијата *Feminism and Methodology: Social Science Issues (Феминизам и методологија: социолошки прашања)* чијшто е и приредувач. Клучното прашање што таа го поставува е: „Има ли феминистички метод?“. Од истата студија доаѓа и текстот „Феминистичко стојалиште“ на Ненси Хартсок која вели дека повеќе ќе расправа за „половата поделба на трудот“ отколку за „родовата поделба на трудот“ за да нагласи дека поделбата на трудот меѓу мажите и жените не може да биде редуцирана на чисто социјални димензии (стр. 199). Ив Кософски Сецвик, културолошка критичарка, е авторка на нови

дезилузионит“. Сиç thotë ajo vetë, qëllimi i saj është të flasë për biseksualitetin femëror. Lis Irigare, “heqadore” nga shkolla psikoanalitike e Zhak Lakanit është prezantuar me fragmentin nga vepra e saj kapitale *Spekulum i femrës tjetër*. Përndryshe, siç vë në dukje në poshtëshënim, autorja e përkthimit dhe komentit hyrës, titulli i origjinalit mund të përkthehet në disa mënyra (*Speculum, për gruan tjetër* ose *Speculum për tjetrin grua*) gjë që vetvetiu e vërteton edhe tezën e Irigare-s të shtruar në tekstin e selektuar, për femrën si vëllim i cili nuk mund të vijëzohet/rumbullakësohet. Kësaj do t’ia shtonim edhe dykuptimësinë e fjalës *speculum* në kuptimin e saj të ‘instrumentit gjinekologjik’ dhe ‘pasqyrës së instrumenteve optike’. Dualizmi/dykuptimësia e disa titujve të propozuar deri tani të mendimtareve feministe është edhe një reflektim i kundërshtimit të mendimit kritik feminist të falogocentrizmit dhe kuptimeve fikse. Sandra Harding, filozofe, e hululton ndikimin e shkencës mbi mendimin shoqëror dhe politik, kurse në *Krestomati* paraqitet me hyrjen dhe konkluzionin e studimit *Feminism and Methodology: Social Science Issues (Feminizmi dhe metodologjia: çështje sociologjike)* e cila është edhe përpiluese saj. Çështja kyçe që e parashtron ajo është: “A ka metodë feministe?” Nga studimi i njejtë vjen edhe teksti “Pikëpamje feministe” e Nensi Hardsok-ut, e cila thotë se më shumë do të shqyrtojë “ndarjen e punës në bazë të seksit” se sa “ndarjen e punës në bazë të gjinisë” që të theksojë se ndarja e punës midis mashkujve dhe femrave nuk mund të jetë e reduktuar në dimensione të pastra sociale (fq.199). Iv Kosofski Sexhvik, kritike kulturologjike, është autore e postulateve të reja teorike në të ashtuquajturat *gay* studime deri te të cilat vjen me kërkime të temave “të fshehura” në letërsi dhe mënyrat me të cilat në to është paraqitur lidhmëria midis mashkujve. Ajo është prezantuar me hyrjen e studimit të saj *Epistemologjia e musandrës*. Duke e hulumtuar relacionin hetero/homo dhe duke pohuar se në atë kuptim koncepti *studimet gjinore* paraqet një lloj eufemizmi,

теоретски постулати во т.н. *gay* студии до кои доаѓа со проучувањето на „скриените“ теми во книжевноста и начините на кои во неа е прикажано поврзувањето меѓу мажите. Таа е претставена со воведот од нејзината студија *Ејџистемологија на илакаротџи*. Истражувајќи ја релацијата хетеро/хомо, и тврдејќи дека во таа смисла поимот *родови студии* претставува еден вид еуфемизам, Сеџвик ја дефинира разликата помеѓу поимите *родови студии*, *феминистички студии* и *женски студии*, но дава и многу интересна дефиниција на поимите *род*, *џол* и *сексуалност*, чија употреба и аналитички врски ги нарекува „лизгави“. За неа полот би можел да се дефинира како „хромозомски пол согледан како минимум суровина, врз основа на која, потоа, се заснова социјалната конструкција на родот“ (стр. 230). Ен Кед, радикалната американска мислителка, е застапена со познатиот есеј „Митот за вагиналниот оргазам“ во кој ја демистифицира хетеросексуалноста, притоа уривајќи фројдовски митови за женската психосексуалност. *Хрестоматијата* завршува со текстот на Флоја Антијас и Нира Јувал Дејвис објавен во списанието *Feminist Review* под наслов „Ставајќи го феминизмот во контекст – родови, етнички и класни поделби.“ Со вклучувањето на еден ваков текст кој се занимава и со прашањето на половата/родовата стратификација (со коешто феминистичките теоретичарки го прошируваат поимот за општествена стратификација во социолошката наука), но и со концептот на етносот во современа Британија, изборот на текстови во *Хрестоматијата* ја дополнува сликата за мултиплицираните фокуси на интерес на современата феминистичка мисла.

Sexhvik-u e definon dallimin midis koncepteve *studime gjinore*, *studime feministe* dhe *studime femrore*, por jep edhe definicion shumë interesant të koncepteve *gjini*, *seks* dhe *seksualitet*, përdorimin dhe lidhjet analitike të të cilave i quan “të rrëshqitshme”. Për të seksi do të mund të definohej si “seks kromozomik i vështruar si minimum lëndë e parë në bazë të së cilës pastaj mbështetet konstruksioni social i gjinisë”. (fq.230). En Ked-i, mendimtare radikale amerikane, është përfaqësuar me esenë e njohur “Miti për orgazmin vaginal” në të cilin e demistifikon heteroseksualitetin duke rrënuar me këtë rast mitet frojdiane për psikoseksualitetin femror. *Krestomatia* mbaron me tesktin e Floja Antias-it dhe Nira Juval Dejvis-it të botuar në revsitën *Feminist Review* me titull “Duke e vënë feminizmin në kontekst – ndarjet gjinore, etnike dhe klasore”. Me përfshirjen e një teksti të tillë i cili merret edhe me çështjen e stratifikimit seksual/gjinor (me të cilën teoricienet feministe e zgjërojnë kuptimin për stratifikim shoqëror në shkencën sociologjike), por edhe me konceptin e etnosit në Britaninë bashkëkohore, zgjedhjen e teksteve në *Krestomati* e plotëson edhe imazhi për fokuset e multiplifikuara në interes të mendimit bashkëkohor feminist.

Përkthim: Lindita Ahmeti